

Föredrag hållet i Falun den 17 april 1906

Lindman, Arvid,

53 E d Br. 1906

National Library
of Sweden

Solet
80
Röste
(Be)
1906.

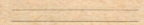
FÖREDRAG

HÅLLET AF

ARVID LINDMAN

I FALUN

DEN 17 APRIL 1906

STOCKHOLM 1908
ISAAC MARCUS' BOKTR.-AKTIEBOLAG

FORBES

Då vid öfvergången från ståndsrepresentationen till nuvarande representationsform den politiska rösträtten bestämdes efter väsentligen nya grunder, var tanken hufvudsakligen riktad därpå, att valrätten skulle genom tillämpning af dessa grunder utsträckas till vissa grupper af politiskt fullmyndiga medborgare, som ej kunnat inrymmas inom den gamla ståndsrepresentationens ram. Nämnda grunder hafva alltsedan det nya representationsskicket införande förblifvit orubbade, ehuru väl genom penningvärdets fall och ändrade ekonomiska förhållanden i öfrigt en väsentlig ökning af valmanskåren af sig själf inträdt. Under de år, som efter nyssnämnda tidpunkt förflutit, har emellertid en storartad utveckling inom såväl den andliga som den materiella odlingens område ägt rum. Det är under sådana förhållanden gifvet, att de bestämmelser för den politiska rösträttens åtnjutande, som år 1866 fastslogos, visat sig icke kunna motsvara nyare tiders förhållanden. De framställningar om ändringar i förevarande bestämmelser, hvilka såsom en naturlig följd häraf tid efter annan gjorts såväl från Kungl. Maj:ts sida vid riksdagarna åren 1896, 1902, 1904 och 1905 som genom enskilda motioner inom Riksdagen — första gången år 1869

och därefter nästan årligen — hade till en början såsom mål *nedsättning* af den såsom villkor för rösträtten i 1866 års riksdagsordning stadgade census, men reformsträfvandena hafva sedermera riktats på *upphäfvandet* af hvarje slags census, under det man på annat sätt sökt vinna garantier mot farorna af en alltför utsträckt rösträtt. Sådana garantier har man funnit i uppställande såsom villkor för rösträttens åtnjutande af en viss högre åldersgräns, fulljord skatteplikt till det allmänna samt fulljord värnplikt. Därjämte har fordran på proportionellt valsätt vid de politiska valen ingått såsom ett synnerligen viktigt led i de samhällsbevarande gruppernas sträfvan till en för den lugna samhällsutvecklingen betryggande lösning af rösträttsfrågan.

Tanken på nämnda valsätts användning framkom redan vid 1892 års riksdag i en reservation inom konstitutionsutskottet. I motion till 1893 års riksdag hemställde därefter herr Billing, att Riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla om utredning af frågan om behovet af utsträckt valrätt till Andra Kammaren, och nämnde bland garantier därvid proportionsval. Denna motion föranledde emellertid icke någon åtgärd från Riksdagens sida. Därefter föreslog Kungl. Maj:t i sin till 1896 års riksdag aflåtna proposition att, där *flera* riksdagsmän skulle väljas, en proportionell valmetod skulle komma till användning. I det förslag i ämnet, som Kungl. Maj:t därefter framställde till 1902 års riksdag och som föranleddes af Riksdagens skrifvelse år 1900, hade det proportionella valsystemet icke upptagits, hvaremot föreslogs en på visst sätt graderad röstskala. Ingendera af dessa kungl. propositioner — vid 1896 och 1902 årens riksdagar —, som i öfrigt båda kvarstodo på censusstreckets ståndpunkt, vann

Riksdagens bifall, lika litet som ett af konstitutionsutskottet vid sistnämnda års riksdag framställt förslag i ämnet. Sedan emellertid kamrarna vid 1902 års riksdag förenat sig om en skrifvelse till Kungl. Maj:t med anhållan om en fullständig utredning af frågan om utsträckt valrätt till Andra Kammaren, tillsatte Kungl. Maj:t en kommitté med uppdrag att utarbeta förslag till ett för vårt lands förhållanden afpassadt proportionellt valsätt att användas vid val till Andra Kammaren; och det af nämnda kommitté hösten år 1903 afgifna förslag har i hufvudsakliga delar legat till grund för det valsätt, som af Kungl. Maj:t föreslagits i de till 1904 och 1905 årens riksdagar aflättna rösträttspropositioner.

Det proportionella valsätt, som i dessa två propositioner föreslagits att komma till användning vid valen till Andra Kammaren, har blifvit synnerligen detaljeradt utarbetadt i vid propositionerna fogade förslag till valag. Valsättet är förbundet med införande i vårt valsystem af offentliga vallistor och offentlig kandidatur och valen hafva föreslagits skola ske inom valkretsar, som i regeln utgöras af länen, samt förrättas omedelbart. I öfrigt föreslogos i såväl 1904 som 1905 årens rösträttspropositioner, vid hvilka censusstreckets fullständigt uppgifvits, att valrätt skulle tillkomma en hvar välfredad svensk man från och med kalenderåret näst efter det, hvarunder han uppnått tjugufem års ålder, dock ej

a) den, som står under förmynderskap eller är i konkurstillstånd;

b) den, som häftar för understöd, hvilket under löpande eller sistförflutna kalenderåret af fattigvårds-

samhälle tilldelats honom själf, hans hustru eller minderåriga barn;

c) den, som icke erlagt de honom påförda utskyl-der till stat och kommun, hvilka förfallit till betalning under de tre sistförflutna kalenderåren;

d) värnpliktig, som icke fullgjort de honom till och med utgången af sistförflutna kalenderåret åliggande värnpliktsöfningar.

Vid 1904 års riksdag frambars af Liberala samlingspartiet i Andra Kammaren en motion, som mot-satte sig införandet af proportionella val och i stället förordade majoritetsval hufvudsakligen i enmanskretsar; endast de största städerna skulle såsom nu bilda flermanskretsar. I fråga om rösträttsvillkoren anslöt sig motionen ganska nära till det kungl. förslaget; dock upptog den ej fordran på fullgjord skatteplikt till kommunen.

Utgången vid 1904 års riksdag blef den, att i Första Kammaren med 93 röster mot 50 antogs ett förslag, som med några modifikationer och tillägg, hvaribland förekom fordran på direkt skatteplikt till staten, innefattade bifall till Kungl. Maj:ts förslag. Det af Första Kammaren sålunda antagna förslaget förkastades af Andra Kammaren med 116 röster mot 108, hvar-efter denna kammare med 116 röster mot 109 antog ett förslag, som endast så till vida skilde sig från Liberala samlingspartiets motion, att det bland valrättsvillkoren upptog fullgjord skatteplikt till kommunen.

Omröstningsresultatet vid 1905 års riksdag visar följande siffror. Konstitutionsutskottets hemställan om bifall i hufvudsak till Kungl. Maj:ts förslag, med tillfogande af villkoret om direkt skatteplikt till staten, antogs af Första Kammaren med 99 röster mot 42.

Andra Kammaren afslog samtliga i ämnet gjorda framställningar, konstitutionsutskottets hemställan med 114 röster mot 109 samt Liberala samlingspartiets motion, som nu upptog fullgjord skatteplikt till kommunen, med 113 röster mot 110.

Jämsides med dessa och andra till 1904 och 1905 årens riksdagar framställda förslag har i särskilda motioner yrkanden gjorts om införande af ett proportionellt valsätt äfven vid val till Första Kammaren, utan att dessa yrkanden vid någondera af nämnda riksdagar vunnit bifall.

Riksdagen går nu snart åter att fatta beslut i den viktiga frågan. Från Kungl. Maj:t har den mottagit ett förslag, som, med förkastande af de proportionella valens idé, i hufvudsak ansluter sig till Liberala samlingspartiets vid 1905 års riksdag aflåtna motion. Den upptager således villkoret om fullgjord skatteplikt till kommunen. Från nämnda motion skiljer den sig genom ett konsekvent genomförande af enmansvalkretsen (således äfven i de större städerna) samt upptagande af grundsatsen absolut majoritet — eljest omval. Därjämte föreligger till Riksdagens pröfning en mångfald olika förslag.

Af dessa förslag

1) utgå några från Kungl. Maj:ts proposition samt afse vissa vare sig inskränkande eller utvidgande förändringar i densamma. Så föreslås af herr Kjellén, bland annat, att i fråga om riksdagsmannaval till Andra Kammaren sådan köping eller municipalsamhälle eller annat samhälle med sammanträngd befolkning, hvars folkmängd uppgår till minst 1,000, skall såsom stad anses;

2) andra förslag afse införande af proportionellt valsysteem enbart till Andra Kammaren. Så i motion af hrr Billing och Svedelius, hvilka bland valrättsvillkoren jämväl intaga fordran på direkt skatteplikt till staten samt i öfrigt i hufvudsak ansluta sig till Kungl. Maj:ts förslag vid 1904 och 1905 årens riksdagar;

3) andra förslag åsyfta införande af proportionellt valsätt till Riksdagens båda kamrar. Så i de af frih. Adelswärd och herr Hammarskjöld samt af herr Petersson i Påboda m. fl. afgifna motioner, enligt hvilka de nuvarande valkorporationerna för Första Kammarens bildande, landsting och stadsfullmäktige i vissa städer, skulle bibehållas samt det proportionella valsättet tillämpas inom dessa korporationer.

Slutligen intaga en del motioner i rösträttsfrågan en från nu nämnda hufvudkategorier fristående ställning. Så är fallet med den af herr Lundeberg m. fl. väckta motionen med förslag till undantagande från gemensam votering af bestämmelser rörande skattefrihet eller lindring i skatten för viss inkomst eller förmögenhet äfvensom bestämmelser rörande vissa grunder för den progressiva beskattningen.

Bland de förslag, som sålunda föreligga, märkas tre hufvudriktningar: K. M:ts med enmansvalkretsar, proportionella val till Andra Kammaren, samt den s. k. dubbelproportionalismen.

Hos K. M:ts förslag är det mest anmärkningsvärda, att detsamma är byggdt på s. k. majoritetsval i enmansvalkretsar, till skillnad emot de tvenne senast föreliggande regeringsförslagen, hvilka voro byggda på proportionella val. Äfven om det för mängden blir ett uppreparande af förut framhållna synpunkter, kan dock

näppeligen i ett föredrag om rösträttsfrågan undgås att vidröra den betydande skillnaden i detta hänseende.

Nu gäller att införa den allmänna rösträtten och det må då *först som sist fastslås, att det proportionella valsättet kan i lika hög grad som majoritetsvalen förenas med allmän rösträtt*. Rätten att afgifva sin röst vid riksdagsmannaval är densamma, det är blott valsättet som är olika.

Den förstnämnda, rätten att rösta, är en fråga helt och hållet för sig, och sedan få de inskränkningar, man anser lämpliga, göras i den allmänna rösträtten såsom viss ålder, betalda skatter, fullgjord värneplikt m. m., inskränkningar som i större eller mindre mån i alla land äro förenade med den allmänna rösträttens idé.

Valsättet återigen är en annan sak och därvid torde ju egentligen blott vara fråga om att erhålla det rättvisaste, det som i högsta grad återspeglar valmanskårens önsknings. I det fallet har egentligen ej bestridts, att icke det proportionella valsättet är det rättvisaste och det blir det allt mer i den mån valkretsarne äro stora. Så vore t. ex. det bästa om hela riket kunde vara en valkrets i hvilken proportionella val tillämpades. Alla partier kunde då bli representerade i så godt som fullkomlig öfverensstämmelse med deras inbördes storlek. Majoritetsval i en stor valkrets såsom t. ex. för närvarande i Stockholm gifva däremot ett alldeles falskt begrepp om valmännens önsknings, ty icke gifva Stockholms nuvarande riksdagsmän i Andra Kammaren ett fullödigt uttryck för Stockholms valmän.

Nu kan man emellertid ej af praktiska skäl göra hela landet till en valkrets och helt naturligt lades då af regeringen vid 1904 och 1905 års riksdagar länsindelningen till grund för valkretsarna.

Vid begagnandet af den proportionella valmetoden afses att få hvarje grupp representerad i förhållande till sin styrka, hvarjämte det möjliggör för minoriteterna att ej blifva alldeles förtryckta. Det proportionella valsättet bereder rättvisa åt alla partier, vare sig de äro konservativa, liberala eller något annat.

Till skillnad häremot lida majoritetsvalen af åtskilliga fel, hvaribland främst märkes att då en valkrets skall utse blott en riksdagsman, och denne blir vald af det största partiet, blir valet fullkomligt betydelseöst för de valmän som ej tillhöra detta. Finnas t. ex. 2,000 röstande i en krets, hvaraf 1,001 tillhöra ett parti och 999 ett annat bli dessa sistnämnda orepresenterade och inträffar detta i samtliga valkretsar blifva samtliga riksdagsmän tillsatta af hälften af valmännen i landet plus några stycken, under det att närmare hälften af valmännen bli helt och hållet orepresenterade. Det lönar ej att häremot invända att så ej i själfva verket blir förhållandet, ty i somliga valkretsar bör ett parti vinna, i andra ett annat, ty man får ej öfverlåta en så viktig sak åt slumpens afgörande.

Ja det kan inträffa och har inträffat, att majoriteten af representanter tillhöra mindre partiet. Det inses lätt hvilket missnöje detta skall alstra hos dem som bli orepresenterade med ty åtföljande brist på intresse vid valen, då de veta att huru de bära sig åt, blifva likväl deras röster bortkastade. Nu vid senaste valen i London togo de liberala 40 platser för 247,830 röster, de konservativa 19 platser för 229,904; vid valen 1900 togo de konservative 5 platser för 211,675 röster, de liberala 8 platser för 158,436 röster.

Man säger då att mindre partierna kunna förena sig om en kandidat och därigenom slå majoriteten. Ja,

så är ock ofta fallet, men kan detta vara lyckligt? Då blir för det första majoritetspartiet orepresenterad, hvilket ju ej kan vara rätt och hvilken ställning får den valde, som korats af två eller flere partier, kanske af mycket olika åsikter i öfrigt? Det är tydligt att detta för honom skall blifva mycket otillfredsställande. Dylika sammanslagningar af partier, som för öfrigt bekämpa hvarandra, äro gifvetvis ej önskvärda samt kunna orsaka, att ett litet obetydligt parti genom att sluta sig till det ena eller det andra af tvenne ungefär lika starka partier, kommer att utgöra så att säga tungan på vågen.

Majoritetssystemet gör det slutligen möjligt för det härskande partiet att bestämma valkretsindelningen så att partiet har fördel däraf. Denna valkretsindelning är naturligen mycket viktig och på rättvisa härutinnan beror ju valmännens förtroende till densamma, men nu har man funnit i andra länder, att i detta fall den mest upprörande orättvisa stundom begåtts. Om svårigheterna att göra valkretsindelning vittna de betydande olikheterna i liberala samlingspartiets motion till 1904 års riksdag och den som af samma parti afgafs till 1905 års riksdag. Med detta följer ock olikhet i invånareantal i olika valkretsar, hvilket nogsamnt framgår af de nyss nämnda förslagen till valkretsindelningar. En valkrets kan sålunda för ett visst invånareantal få välja 1 riksdagsman, under det en annan får ha dubbla eller tredubbla antalet för att få en representant, hvilket betyder att en valmans röst i förra fallet får dubbelt eller tredubbelt inflytande mot en valman i den andra kretsen. Vid större valkretsar med flera representanter för hvarje utjämnas detta förhållande.

Det måtte då, frågar man sig, ha varit grava anmärkningar mot det proportionella valsättet, som gjort

att liberalerna ändock förkastat detta? Se här några af deras invändningar!

1) Valmetoden är svårfattlig för menige man! Menige man behöfver emellertid ej begripa valmetoden i alla dess detaljer. Alla de bestämmelser i vallagen, som angå valnämnder, vallistor och rösternas sammanräkning, behöfver han ej befatta sig med, han har blott att på det partis lista, hvilket han tillhör, utmärka, hvilken eller hvilka kandidater han vill gifva sin röst, hvilket ej torde vara svårare än att såsom vid majoritetsval skrifva ett namn på en valsedel.

Nu kan ju emellertid icke bestridas, att icke i de vid föregående tillfällen framkomna förslagen till proportionell valmetod bestämmelserna om valförberedelserna varit invecklade, men detta behöfver ingalunda göra metoden förkastlig. Utan tvifvel kan ock förenklingar i densamma företagas. Dylika antydas i den af hr Petersson i Påboda väckta motionen, såsom att inlämnande af valförslag och sedan af vallistor borde kunna sammanslås till en enda förberedelsehandling. Dylika och andra förenklingar kunna göras och metoden i hög grad förenklas.

I samma motion finns intaget ett af öfverdirektör Phragmén uppsatt förslag, hvilket kan vara värdt att taga under öfvervägande.

Denna metod är en förbättring af den s. k. Thieles metod, en förbättring af den enkla kumulativa metoden, sådan den föreslagits af lektor Rosengren. Thieles metod kräfver af valmannen endast uppgift på de kandidater, han framför andra anser böra ifrågakomma, medan metoden själf efter vissa objektiva grunder fördelar den honom tillkommande röstkraften, så att resultatet blir så rättvist som möjligt. Detta tillgår ungefär sålunda:

Vid första sammanräkningen är helt enkelt den vald, som fått de flesta rösterna. Vid denna sammanräkning förekommer således icke någon delning. Vid andra sammanräkningen förfar man på alldeles samma sätt, endast med den skillnad, att de, som stå på en lista, å hvilken en redan blifvit vald, få sina röster nedsatta till hälften. Vid tredje sammanräkningen likaså, men då få namn på en lista, där två blifvit valda, sina röster nedsatta till $\frac{1}{3}$ o. s. v. Röstsammanräkning sker lika många gånger som kandidater skola väljas.

2) En kraftig valledning och en stark partibildning blir nödvändig!

Man stannar undrande inför denna anmärkning från det hållet. Redan nu hafva väl vänsterpartierna en sådan valledning. Ju mera åt vänster, desto hårdare inpiskning, desto blindare lydnad för ledningen. Huru ställer det sig för öfrigt härmed i enmansvalkretsar? Huru ofta har man ej måst gifva sin röst åt en uppställd kandidat endast därför, att ett motsatt förfarande varit liktydigt med röstens bortkastande. Proportionsvalens förutsättande af partibildning är således något, som de dela med majoritetsvalen.

3) Proportionsvalen passa ej för vårt land med sin stora utsträckning och däraf föranledda vidsträckta valkretsar.

Då den största valkretsen är ett län, torde väl ej stor betydelse kunna tillmätas denna anmärkning, ty invånarne i ett län ha dock rätt mycket med hvarandra att göra. De råkas för gemensamma angelägenheter vid olika tillfällen, och med vår tids kommunikationer torde det ej vara minsta svårighet för kandidaterna att bli kända af valmännen.

4) Proportionella val till Andra Kammaren förutsätter äfven dylika val till Första Kammaren. Härtill beder jag få återkomma i det följande.

Dessa skäl förefalla ju ej svåra att bemöta. Också torde de väl ej heller vara *verkliga*. Man frestas att tro det, då såväl liberaler som socialister tidigare varit anhängare af idén om proportionella val. Se motioner af liberala och socialistiska riksdagsmän vid 1896—1902 års riksdagar, om dylika val vid riksdagsutskott och stadsfullmäktigeval samt herr Brantings motion 1902, i hvilken uttalas, att systemet med större valkretsar och proportionella val håller sig kvar på rättvisans mark, hvarjämte uttalas visshet om, att med en praktisk anordning af proportionella val det aldrig kunde bli tal om, att afsevärda minoriteter skulle trampas ned under ett befaradt massvälde.

I 1902 års bekanta skrifvelse till K. M:t yrkades i motiveringarne från såväl Första som Andra Kammarerna att vid en undersökning af rösträttsfrågan borde utredas, huruvida en reform af landets representation skulle hellre än på ändring af gällande censusbestämmer kunna, med upphäfvande af den olika representationsrätten för stad och land, grundas på allmän rösträtt i förening med införandet af en proportionell valmetod. Bakom Andra Kammarens uttalande stodo bland andra herrar Staaff, Bergström och Branting.

Proportionella valkommittén, i hvilken bland andra sutto herrar Sixten von Friesen och Biesèrt, uttalade, utan reservation af någondera i den delen, att »För hvar och en, som något djupare tänker sig in i ämnet, skall det proportionella valsättet visa sig stå i ett verkligt inre samband med den allmänna rösträtten», äfvensom att »Principiellt måste således detta valsätt anses

såsom en från det hela oskiljaktig del i den allmänna rösträttens program».

Men så inträffar ett oväntadt omslag i liberalernas taktik. Frisinnade landsorganisationens förtroenderåd vill ej följa med och inom kort har det genom kraftig agitation lyckats upparbeta en opinion, som föranleder liberalerna att desavouera sin egen chef, hvarefter den ene efter den andre affaller. Under det i andra länder mer och mer tränger sig fram önskan om ett rättvisare valsätt, bekämpas nu detta af liberaler och socialister! Parollen blir att med införande af en utsträckt rösträtt behålla makten för sig själfva, att lämna de förutvarande valmännen så ringa inflytande som möjligt. I liberala samlingspartiets 1905-års motion framhålles, att af den blifvande miljonen valmän skulle de mer burgne kunna tillsätta 41 å 42 af Andra Kammarens 230 ledamöter, hvilket naturligen ej kan tillåtas.

Jag sade att i den nu föreliggande regeringspropositionen är det mest anmärkningsvärda, att de proportionella valen ej förekomma. Efter hvad jag nu anfört torde detta ej finnas underligt.

Hvad som därefter i den kungl. propositionen torde fästa läsarens uppmärksamhet, är det eftertryck, med hvilket en *snar* lösning af rösträttsfrågan framhålles. Upprepade gånger uttalas *att en snar lösning är af högsta nöd påkallad, att hufvudsyftet med propositionen är, att den skall medföra en snar lösning* och den enda väg, som kan beträdas för att ernå denna snara lösning, är: majoritetsval i enmansvalkretsar. Vid remissen af den kungl. propositionen i Första Kamraren uttalar statsministern, att rösträttsfrågans *snara* lösning är det första villkoret för vårt lands höjande och för att vi skola komma framåt på de vägar, som

leda vårt folk till lycka och gagn, och vid det stora bankettalet i Göteborg den 12 april betonas med skärpa, att det väl vore underligt, om vid denna tidpunkt den saken icke stode klar för hvar och en, att nu får icke rösträttsfrågan längre fördröjas, och på ett annat ställe heter det, att det, som icke är uppmuntrande, det är att, så vidt man vet, Första Kammaren icke genomströmmas af en sådan känsla af, att det positiva af görandet nu måste ske.

Det är samme talare, som vid 1905 års rösträttsdebatt på justitieministerns vädjan till liberala partiet, att då nu Första Kammaren tagit Kungl. Maj:ts förslag och hälften af Andra Kammaren vore villig att göra detsamma, den andra hälften ej borde taga följderna af ett afslag på sitt ansvar, svarade »att man vore villig åtaga sig ansvaret äfven för ett uppskof och att man till fullo insett hvad detta ansvar innebure».

Saken var tydligen ej lika brådskande i förra valperiodens sista år som i den nuvarandes första.

Utgången blef den, att Första Kammaren med 99 röster mot 42 biföll regeringens förslag med däri af konstitutionsutskottet gjorda ändringar, under det att Andra Kammaren med 118 mot 106 afslog regeringens förslag, med 114 mot 109 konstitutionsutskottets hemställan samt med 113 mot 110 liberala samlingspartiets motion.

Första Kammaren, som sålunda 1905 liksom äfven 1904, antagit förslag om allmän rösträtt, under det Andra Kammaren i fjol afslog hvarje förslag, tages nu för hufvudet och klandras skarpt därest den icke är redo att efter liberala samlingspartiets musik, utan att resonera, genast marschera ur sin position och byter om åsikt till öfverensstämmelse med liberala samlings-

partiets och regeringens ståndpunkt och detta t. o. m. utan att man *med visshet* kan säga hvad Andra Kamraren kan komma att göra.

Alla äro ju nu ense om, att en utsträckning af rösträtten skall ske och ske snart, men då en så viktig reform skall göras, bör den ej göras så, att den genast är mogen att ånyo reformeras.

Det återstår nu att bedöma regeringsförslaget sådant det ter sig ur majoritetsvalsynpunkt. Kan detsamma, därest man öfver hufvud skulle vilja vara med på majoritetsval, godkännas?

Beträffande *valrättsåldern* afviker förslaget från föregående års proposition därutinnan, att valrätten skall inträda kalenderåret näst efter fyllda 24 år i stället för 25 år. Motivet är att man »*på de flesta håll blifvit ense*», att valrättsåldern lämpligen bör höjas från 21 år till 25 år, men af valtekniska grunder bör åldern hänföras till nästföregående kalenderåret, och då valet äger rum i september, skulle högsta valrättsåldern då blifva $25 \frac{2}{3}$ år. Emot ändringen kan blott anmärkas att den sänker åldern ett helt år mot fjolårsförslaget.

1904 års konstitutionsutskott yttrade härom, att ett dylikt förslag otvifvelaktigt skulle leda därtill, att i valmanskåren skulle införas ett stort antal personer, hvilka svårligen kunde förutsättas vara i besittning af den själfständighet i omdömesförmåga, som för den politiska rösträttens utöfvande måste anses erforderlig.

I öfrigt äro *valrättsbestämmelserna* lika som i kungl. Maj:ts förslag från i fjol.

En nyhet är bestämmelsen om *omval*, d. v. s. att därest vid valet ej någon kandidat uppnår absolut majoritet, skall omval anställas. Dylika omval finnas i

flera länder; det torde egentligen vara England, Förenta staterna och Danmark som ej hafva dem.

I Tyskland, Österrike, Ungern, Italien och Nederländerna få endast de 2 kandidater, som vid valet fått högsta röstetalen, komma under omvalen, det s. k. Tyska systemet; i Frankrike, Schweiz och Norge, det franska systemet, får omvalet lämna de röstande samma frihet som vid det första valet. Hos oss föreslås nu det franska omvalsättet.

Där omval förekomma har det visat sig, att en mångfald partier uppstå, hvilka, särskildt då det franska systemet tillämpas, kunna välja på sina kandidater, men som sedermera vid omvalet slå sig tillsammans med underordnande af mindre meningsskiljaktigheter.

Om förslaget verkningar hos oss är dock ej så lätt att yttra sig, då någon utredning därom ej kunnat verkställas.

En förtjänst hos förslaget ligger utan tvifvel i *storstädernas indelning i enmanskretsar*. Detta är i full öfverensstämmelse med majoritetsvalidén och torde ej behöfva vidare utläggas.

I förslaget lyser däremot genom sin frånvaro den vid val i enmanskretsar ofta framhållna önskan, att köpingar och municipalsamhällen äfven skulle rösta med städerna, det s. k. *Mosseboförslaget*, i år upptaget i något förändrad form i den af professor Kjellén i Andra Kammaren väckta, skickligt skrifna motionen. Det torde icke kunna bestridas att dessa samhällen förete vida större likheter med städerna än med omkringliggande landsbygd. Att dess invånare till åskådningsätt och näringsfång mera öfverensstämma med de förra än med de senare. Skall vid valkretsindelningen skillnad mellan stad och land fortfarande finnas, så bör

ock denna förändring göras. Steget är vida mindre än det, liberala samlingspartiet tog år 1904—1905. Det kan ej vara rättvist att låta den svenska allmogen — hvilken efter ett genomförande af Kungl. Maj:ts förslag sett sina bästa dagar i representationen — i de valkretsar, där dylika samhällen äro belägna, blifva alldeles slagna till marken, utan att erhålla den tidsfrist som eljest kan dem beredas i afvaktan på landsarbetarnes organisering i socialismens led. Stå landtmännen eniga, hafva municipalsamhällenas valmän bra mycket större utsikt att göra sig något gällande om förenade med en stadsvalkrets. Det hade äfven varit önskvärdt om ett förslag, som utan tvifvel skulle bidra till kontinuitet i riksdagsarbetet, blifvit nu upptaget, jag menar ökandet af *valperioden* till 5 år i stället för som nu tre. En motionär i år framhåller detta som önskvärdt af det skäl, att det för en nyvald riksdagsman är svårt att på 3 år sätta sig in i riksdagsarbetets detaljer, äfvensom för att få de med ett val förenade kostnader och besvär och andra olägenheter mer sällan förekommande. 1904 års konstitutionsutskott uttalade sympati för en dylik åtgärd, som säkerligen vore i alla partiers intresse.

Slutligen må här framhållas, att förslaget tillerkänner rösträtt äfven åt dem, som icke hafva fått någon skatt alls sig påförda, hvaremot förlidet års konstitutionsutskott inlade sin gensaga.

Säkerligen finnes det mången konservativ, ej blott bland de blinda konservativa utan äfven bland de seende, hvilken i öfrigt kan vara anhängare af majoritetsval, men anser det vara omöjligt att biträda oförändradt ett förslag utan att hänsyn tages till åtskilliga af ofvan angifna önskemål. Man må betänka att här

gäller att öppna dörrarne för 600,000 nya valmän tillhörande kroppsarbetare och mindre burgne samhällsmedlemmar, således element, hvilka visat sig i hög grad utsatta för socialismens påverkningar. För visso inse icke liberalerna, att de öppna vägen för sina egna efterträdare, ty om de det ej blifva, kan därför endast finnas en grund, liberalismens delning så att den radikala gruppen drager sig än mer åt vänster, den moderata åt höger.

Men det torde vara att hoppas för mycket, att liberalerna skola frångå regeringens förslag i något afseende äfven om de önskemål, som af vänner till majoritetsval framställas, äro mycket blygsamma, kommandoorden lyda nog på oförändradt antagande utan invändningar.

Vid framhållande af de mot proportionella val till Andra Kammaren gjorda invändningar har jag ofvan angifvit, att *proportionella val till Andra Kammaren äfven skulle förutsätta sådana till Första Kammaren.*

Jag återkommer nu till denna fråga. Egentligen kan man ej lätt förstå det uppkastade påståendet, att proportionella val till Andra Kammaren ovillkorligen skulle förutsätta sådana äfven till den Första.

Riksdagens skrifvelse af 1902 talade blott om proportionella val till Andra Kammaren och en dylik anordning borde väl kunna vidtagas utan förändringar i Första Kammarens sammansättning. För så vidt emellertid med proportionella val till Första Kammaren icke förbindes rubbning i grunderna för Kammarens sammansättning, torde berättigade invändningar däremot ej kunna göras, men häremot höjas häftiga rop. Man vill då begagna tillfället att med *valsättets* förändring företa en författningsreform, således en helt ny sak af en annan innebörd, hvilken kräfver sin utredning och

lösning för sig. Skulle denna befinnas nödig, kan den genomföras alldeles oberoende af metoden för valsättet till Andra Kammaren. Förslag till proportionella val till båda kamrarne föreligga vid årets riksdag i två motioner, den ena af herr Petersson i Påboda m. fl., den andra af herrar Hammarskjöld och Adelswärd. I båda dessa förelågo proportionella val till Första Kammaren, men i den förstnämnda yrkas en nedsättning i rösträtten till elektorer till 1,000 fyrk, i den andra återigen vissa ändringar i kamrarnes inbördes befogenhet.

Huru rösträttsfrågan än må betraktas, står dock som ett faktum kvar, att Första Kammaren tvenne gånger med stor majoritet biträdt förslag om allmän rösträtt, och att frågan nu kunnat vara löst, om i Andra Kammaren i fjol endast tre ledamöter till röstat för konstitutionsutskottets hemställan i stället för afslag. Det är då egendomligt, att Första Kammaren skall göras liksom till en syndabock, därest frågan nu ej lösts efter liberalernas önskningsar.

Jag anser att man skall hysa respekt för politiska motståndare, gärna må partierna bekämpa hvarandra med blanka vapen och söka öfvertyga hvarandra om det rätta i egna åsikter, men att klandra en af Riksdagens kamrar, hvilken inom sig sluter skiftande meningar, kan ej vara rätt. Första Kammaren har genom regeringsformen lika behörighet och myndighet som den Andra. Första Kammarens uppgift är ju bland annat att omsorgsfullt pröfva framkomna förslag, och den har för visso vid mångfaldiga tillfällen visat att den vill medverka till nyttiga reformer, men den bör ej rättvisligen klandras om den ej genast är villig att på grund af tillfälliga strömningar fatta beslut som den

anser icke nyttiga, beslut, hvilkas verkningar komma att göra sig gällande för långa tider framåt.

Jag kommer nu slutligen till en fråga som möjligen kan hafva ett visst inflytande på rösträttsfrågan, nämligen den *fosterlandsförrädiska agitation*, som under senare tider, men särskildt våldsamt på sista tiden bedrifvits af de s. k. ungsocialistiska ungdomsklubbarna och som går under namnet antimilitarismen. Lyckligtvis har den nu upptagits af regeringen till granskning och man får hoppas, att ett inskridande må ske, då statsministern uttalat, »att de påpekade missförhållandena äro ägnade att framkalla de allvarligaste bekymmer». Äfven socialisterna synas taga någon ställning däremot, därtill tvungna af den allmänna opinionen, men ansvaret för rörelsens uppkomst kunna de dock ej helt komma ifrån, och det är ock med en viss reservation oppositionen framkommer. Så länge de ej taga ett bestämdt afstånd därifrån, blifva de dock alltid medansvariga.

Vid möten i Folkets hus, dit vår värnpliktiga ungdom inbjudes, predikas det mest ohöjda hat mot befälet och uppmanas till vägran att fullgöra värnplikt, men om man ej direkt vägrade att göra vapentjänst, vore det dock allas plikt att inom leden bedrifva den hänsynslösaste socialistiska propaganda. Skulle detta blifva resultatet af Riksdagens beslut 1901 i arméorganisationsfrågan, enligt hvilken den värnpliktige skulle uppfostras till en i bästa mening disciplinerad soldat?

Skola våra kaserner, mötesplatser och örlogsfartyg, dit hela folket skall sända sina söner för att uppfostras till fosterlandets försvar, blifva härdar för socialistisk propaganda? Skall i dem inplantas, att fosterlandskärleken är den dummaste af alla fördomar? Jag tror ej, att det är svenska folkets önskan!

Emot en dylik rörelse måste alla fosterlandsvänner ställa sig på vakt vid fosterlandets portar, mot hvilka de då förgäfves skola storma, hvilka ej hafva något emot, att ett annat land kommer och rycker upp oss. England har ofta i sina kolonialkrig begått det felet, att det underskattat fienden och sändt otillräckliga styrkor till dess kufvande, hvarigenom först nederlag följt, innan seger kunnat vinnas.

Äfven om man nu kan med statsministern hoppas, att rörelsen bedrifves af en till antalet ringa, men ytterst hänsynslös, anarkistiskt sinnad grupp, är dock ej skäl att underskatta fienden, utan mobilisera alla goda krafter till försvar.

Denna rörelses sammanhang med rösträttsfrågan kan ses från olika synpunkter.

I sitt bankettal i Göteborg ser statsministern den från synpunkten af att man måste undandraga dessa element deras rikliga näring genom att omforma oss politiskt till ett folk. Andra åter ställa sig undrande inför frågan, om element, som förklara det likgiltigt, om de äro svenskar eller ryssar, äro mogna för erhållande af politisk rösträtt.

Då man läser det socialistiska ungdomsförbundets militärupprop, hvilka tryckta spridts bland vår militär, häpnar man öfver de åsikter, som däri göra sig gällande. Man har intet att försvara, fäderneslandet är en styfmor och andra uttryck och talesätt, som jag verkligen ej vill upprepa.

Fosterlandskärleken är icke en partifråga eller en klassfråga, den gäller för konservativa och liberala i samma grad, för fattiga och rika.

Hvad är ock naturligare än att älska sitt fosterland? Se vi icke huru redan i familjelifvet människor

sluta sig samman, och äro icke familjebanden de starkaste och skönaste band, som förena människor med hvarandra?

Än vidare utsträckt se vi, huru man på en plats sluter sig samman för främjande af gemensamma önskingar, huru bekantskap utvecklas till vänskap, som med osynliga trådar förenar den ena människan med den andra.

Men utsträck tanken, vidga synkretsen, så att den sträcker sig öfver hela fosterlandet och man omfattar en stor familj, ett folk, som redan genom sitt språk, olikt andras, af Gud anvisats att höra tillsammans.

Fosterlandet är sammanfattningen af allt stort, vackert och ädelt ibland oss, våra stora minnen, vår forntid, vår framtid, våra fria lagar, våra seder och bruk, vår flagga, sinnebilderna af det hela, det får ej uppfattas endast som våra åkrar och ängar, våra städer och byar, våra sjöar och berg.

Fåvitsk är den, som ej erkänner fosterlandskärleken, han besinnar ej det oerhörda lidande, det tvång, det förtryck han blir underkastad, om hans land eröfras och lägges under främmande välde.

Bristen på fosterlandskärlek alstras ofta af missnöje med den egna lotten, men den missnöjde betänker ej, att han bor i ett land, där han har skydd för person och egendom, där han får tänka fritt och tala öppet.

Mätte Gud därför hålla sin hand öfver vårt fosterland och ingifva oss alla den sanna kärleken till det samma!